

J. S. / J. H.

Posiedzenia naukowe Zespołu Historii Nauki XIX wieku

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 693-694

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dowisk społecznych a teoria Henryka Tomasza Buckle'a. Z zagadnień recepcji historyzoficznej teorii w dobie pozytywizmu. Referat ten stanowił omówienie większej, przygotowywanej do druku pracy. Autor uwydatnił głównie następujące dwa punkty: 1) zadanie i metodę swej pracy nad Buckle'm, 2) recepcję idei Buckle'a w środowisku polskim, rosyjskim, niemieckim i angielskim.

*

Następne posiedzenie Zespołu odbyło się 17 lutego 1971 r. Mgr Wanda Grębecka wygłosiła na nim referat *Uwagi o recepcji darwinizmu w Polsce w XIX wieku*. Tematyka referatu przedstawiała się następująco: I. Przyczyny zainteresowania się recepcją darwinizmu w okresie tzw. Roku Darwinowskiego. Sytuacja w biologii lat 50-tych naszego stulecia. Kierunki badań nad recepcją darwinizmu. II. Różnorodność interpretacji procesu ewolucji u Darwina i jego współczesnych popularyzatorów. III. Założenia metodyczne badań prowadzonych w Polsce przez zespół byłego Ośrodka Dokumentacji Ewolucjonizmu PAN. Dalszy plan badań nad darwinizmem i jego wpływem na różne dziedziny życia umysłowego.

Dyskusja, w której zabierali głos: prof. M. Serejski, dr F. Bronowski, dr J. Żurawicka, doc. J. Babicz, mgr W. Osińska, mgr T. Okrasa i dr J. Skarbek — koncentrowała się przede wszystkim na następujących zagadnieniach: 1) bazy materiałowej dla badań nad recepcją darwinizmu (prawie wszyscy dyskutanci zalecali znaczne rozszerzenie tej bazy w stosunku do obecnej); 2) wpływu darwinizmu na nauki społeczne; 3) kierunku dalszego kontynuowania prac zespołu byłego Ośrodka Dokumentacji Ewolucjonizmu PAN.

J. S.

*

Na zebraniu Zespołu w dniu 21 kwietnia 1971 r. mgr Henryka Hołda-Róźiewicz przedstawiła swoje uwagi na temat *Ludwik Krzywicki a pozytywizm warszawski*. Wychodząc od wypowiedzi Krzywickiego formułowanych *explicité* na temat tego prądu w różnych okresach życia, referentka próbowała zastanowić się, jaki był jego stosunek do polskiego nurtu pozytywistycznego. Z omówionej publicystyki Krzywickiego z lat 1883—1916 oraz jego *Wspomnień* wysnuła wnioski, że młody absolwent Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, a później znany działacz społeczny, pedagog i uczonek, polemizował głównie z hasłami ekonomiczno-społecznymi pozytywistów warszawskich i ich programem tzw. „realizmu politycznego”. W prezentowanych artykułach nie znalazła referentka zupełnie ataków Krzywickiego na filozofię pozytywistyczną i styl myślenia cechujący polski nurt pozytywistyczny. Zwróciła natomiast uwagę, że pewne elementy światopoglądu pozytywistycznego Krzywicki świadomie przejął i pozostał im wierny do końca życia. Wśród tych ostatnich mgr Hołda-Róźiewicz wymieniła: scjentyzm, programowy wręcz okcydentalizm, monizm przyrodniczy, biologizm w traktowaniu zjawisk społecznych, kult dla faktu i niechęć do spekulacji, krytycyzm i wolnomyślność. Na zakończenie swej wypowiedzi podkreśliła, że w całości dorobku Krzywickiego dałyby się znaleźć i inne wpływy pozytywizmu, również w jego teorii rozwoju społecznego i teorii idei, ale — jak powiedziała — te zagadnienia będą dopiero przedmiotem jej dalszych studiów i odrębnego opracowania.

W dyskusji nad referatem udział wzięli kolejno: prof. E. Olszewski, prof. E. Geblewicz, mgr W. Grębecka, prof. M. H. Serejski, dr F. Bronowski, doc. J. Sulowski, mgr M. Władczanka, dr J. Skarbek, dr Z. Tokarska i mgr J. Róźiewicz. Koncentrowała się ona przede wszystkim na takich zagadnieniach, jak: marksizm i pozy-

tywizm w dorobku Krzywickiego, stosunek uczonego do empiriokrytycyzmu, Krzywickiego wizja społeczeństwa przyszłości, rola pozytywizmu w rozwoju polskiej myśli naukowej.

J. H.

POSIEDZENIA NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII METODOLOGII

Dnia 16 lutego 1971 r. odbyło się w Krakowie pod przewodnictwem prof. Pawła Rybickiego posiedzenie Zespołu Historii Metodologii. Na posiedzeniu tym prof. Izydora Dąbska wygłosiła referat *O poglądach Ptolemeusza z zakresu teorii i metodologii nauk*.

Astronomowie starożytni najwcześniej zastosowali w swych badaniach naukowych język matematyki, niejednokrotnie dochodząc do interesujących refleksji metodologicznych nad nauką. Zdaniem referentki, refleksje tego typu, znajdujące się również w dziełach Klaudiusza Ptolemeusza, „dają się ująć w pewną koherentną teorię metanaukową”. W rozważaniach Ptolemeusza nad kryterium prawdy można wydzielić pięć swoistych części składowych: 1) przedmiot poznania — czyli byt; 2) narzędzia poznania — spostrzeżenie i dyskurs; 3) metoda poznania — czyli sposób korzystania z jego narzędzi; 4) podmiot poznający — umysł; 5) cel poznania — prawda. Byt i prawda są najistotniejszymi czynnikami poznania, a matematyka — nauka, która bada niezmiennie właściwości bytu i dzięki temu daje nam wiedzę pewną — jest dla Ptolemeusza dyscypliną podstawową w stosunku do innych nauk. Dokładną charakterystykę matematyki podaje Ptolemeusz w *Almageście*, przeciwstawiając tę naukę fizyce i teologii, mających jego zdaniem raczej charakter domysłu, a to z powodu niestałości pojęcia materii. Stąd wielkie znaczenie matematyki w budowie teorii fizykalnych. Astronomia teoretyczna, która hipotezy swoje opiera na konstrukcjach matematycznych, jest w gruncie rzeczy nauką matematyczną. Duży krytycyzm badawczy Ptolemeusza nie uchronił go jednak przed wiarą w sens i skuteczność prognostyki astrologicznej, którą starał się uczynić odrębną dyscypliną stosowaną, o dużej praktycznej użyteczności. Reasumując, zdaniem referentki, „poglądy Ptolemeusza z zakresu teorii nauki, są wyrazem świadomej refleksji nad własną pracą badawczą i próbą oceny charakteru poznawczego uprawianych dyscyplin”.

W szczególnie ożywionej dyskusji, która się rozwinęła po referacie, dominowało zagadnienie aktualności poglądów Ptolemeusza oraz ich recepcji w późniejszych epokach historycznych. Doc. I. Szumilewicz, nawiązując do ptolemejskiej koncepcji prognostyki astrologicznej, zwróciła uwagę na zadziwiającą jak na owe czasy dojrzałość umysłową Ptolemeusza. Jego obrona astrologii, zdaniem doc. Szumilewicz, nie dyskwalifikuje go, przeciwnie — astrologia Ptolemeusza ma wszystkie cechy nauki, w której człowiek jest częstką przyrody, a świat cały wypełniają powiązania przyczynowe (choć oczywiście przyczyn tych Ptolemeusz szuka na błędnej drodze). Kryterium prostoty, jakie Ptolemeusz stosuje w wyborze hipotez w astronomii, „pasuje” do dzisiejszych dyskusji metodologicznych, a jego stosunek do astronomii przypomina żywo teorie J. Poincaré’go — wystarczy choćby przypomnieć wypowiedź tego ostatniego, że astronomia nauczyła nas prawidłowo myśleć. Interesujące byłoby chyba wyjaśnienie kwestii, czy Poincaré znał dzieła Ptolemeusza.

Dr Z. Bezwiński zainteresował się samym mechanizmem poznania u Ptolemeusza, pragnąc uzyskać odpowiedź na pytanie, czy teoria jego jest w jakimś sensie kontynuacją myśli platońskiej, czy też słuszniej byłoby ją zestawić z innym kierunkiem myślenia, jakiego wyrazem w czasach nowożytnych jest teoria poznania Kanta.

Profesorowie: P. Rybicki i W. Voisé oraz mgr B. Szumilewicz podjęli zagadnie-